

השתלשלות התורה שבעל-פה

א. **משה** - קיבל בהר סיני תורה שבכתב + תורה שבעל פה [י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן].

ב. **יהושע**

ג. **זקנים**

ד. **נביאים** – תקנו תקנות ומנהגים (רובם חיו בזמן **בית המקדש הראשון**, שנחרב ע"י נבוכדנצר מלך בבל).

ה. **כנסת הגדולה** - מועצה של נביאים וחכמים, שפעלה מימי עזרא הסופר ועד שמעון הצדיק. הם עשו סייגים לתורה, תקנו תקנות, חתמו את התנ"ך ונסחו תפילות וברכות [תקופת בבל, פרס ומדי]

ו. **הזוגות** - 5 זוגות של חכמים שעמדו בראש הסנהדרין בארץ-ישראל בזמן בית המקדש השני, ביניהם: יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, הלל ושמאי (הם מוזכרים בפרק א' של פרקי אבות, הראשון - נשיא; השני - אב בית הדין). [תקופת היוונים]

ז. **תנאים** - 5 דורות של חכמי **המשנה**, ביניהם: רבן יוחנן בן זכאי, רבי עקיבא, רבי מאיר, רבי שמעון בר יוחאי, ועוד. [תקופת הרומאים]

[70 לספירה – חורבן בית המקדש השני, נחרב ע"י טיטוס הרומאי.]

המשנה - ששה סדרים [=ש"ס]: זמ"ן-נק"ט [=זרעים (ברכות+מצוות התלויות בארץ), מועד (שבת וחגים), נשים (משפחה ואישות) - גזיקין (ממונות), קודשים (קורבנות ומקדש), טהרות (טומאה וטהרה)] - נערכה ע"י **רבי יהודה הנשיא** ["רבי", "רבנו הקדוש"], בערך בשנת 200 למנינם. ההיתר לכך משום: "עת לעשות לה' הפרו תורתך". **פרשני המשנה** העיקריים: רמב"ם, רבי עובדיה מברטנורה, תוספות יום טוב, תפארת ישראל, קהתי.

ח. **אמוראים** - 5-8 דורות של חכמי **התלמוד**: ביניהם: רב, שמואל, רבה, רב חסדא, רב הונא. [תקופת הרומאים]

1. תלמוד **ירושלמי** - נערך בארץ ישראל (טבריה) ע"י רבי יוחנן וריש לקיש בערך בשנת 400 למנינם.
2. תלמוד **בבלי** - נערך בבבל ע"י רבינא ורב אשי בערך בשנת 500 למנינם.

ט. **סבוראים** - חכמי בבל (500-578 למנינם), בסברותיהם בררו וקבעו את הנוסח הסופי של התלמוד הבבלי.

י. **גאוניים** - (589-1038), ראשי ישיבות סורא ופומפדיתא שבבבל. הם כתבו ספרים וענו לשאלות בהלכה לכל תפוצות ישראל. ביניהם: רב סעדיה גאון (כתב את הספר: אמונות ודעות), רב שרירא גאון, רב האי גאון.

י"א. **ראשונים** - (1038-1492), כתבו ספרי הלכה, אמונה, פירושים לתורה, שאלות ותשובות.

1. רי"ף - רבי יצחק אלפסי (מרוקו, 1013-1103) – סיכם את ההלכה על פי **סדר המשכנות** של התלמוד [מכונה "תלמוד קטן"].

2. רמב"ם - רבי משה בן מימון (ספרד, מרוקו, מצרים, 1135-1204), "הנשר הגדול". **משנה תורה (הי"ד החזקה = 14 חלקים)** - סיכום ההלכה, גם זו שנהגה בזמן המקדש וגם לעתיד לבוא, על פי **נושאים**, ללא נימוקים ומקורות.

3. ר' יעקב בן הרא"ש - (גרמניה, ספרד, 1269-1343). **ארבעה טורים** – סיכום ההלכה **מחדש** ע"פ **נושאים**, כל נושא מחולק לסימנים. 1. **אורח חיים** – יום יום, שבת וחגים; 2. **יורה דעה** – כשרות; 3. **אבן העזר** – משפחה ואישות; 4. **חושן משפט** – ממונות. [מכונה: "בעל הטורים"]

[ספרי אמונה: רש"י (רבי שלמה יצחקי) (1040-1105) - פירוש לתנ"ך ולתלמוד.

רבנו בחיי (אבן פקודה) (1050-1120) - חובת הלבבות.

ריה"ל (רבי יהודה הלוי) (1075-1141) - כוזרי.

רמב"ם (1135-1204) - מורה נבוכים.

רבי יוסף אלבו (1380-1444) - ספר העיקרים.]

י"ב. **אחרונים** - (מגרוש יהודי ספרד, 1492 -), כתבו ספרי הלכה, אמונה, פירושים לתורה, שאלות ותשובות.

1. **רבי יוסף קארו** - (ספרד, תורכיה, ארץ ישראל, 1488-1575). חיבר את הספרים הבאים: א. **"בית יוסף"** - ביאור על ארבעה הטורים. פסק על פי הרי"ף, הרמב"ם, והרא"ש (רבנו אשר). ב. **"כסף משנה"** - פירוש על "משנה תורה" לרמב"ם. ג. **שולחן ערוך** - קיצור ה"בית יוסף", סיכום וביאור ההלכה על פי הסדר של ארבעת הטורים. מחולק לסימנים ולסעיפים. [מכונה: "המחבר", "מר"ן, הבית יוסף"]
2. ר' משה איסרליש (**הרמ"א**) - (פולין, 1520-1572). חיבר את ה"מפה" - הגהות על השולחן ערוך שנדפסו בתוכו, אך רק במקום שמנהג בני אשכנז שונה ממנהג בני ספרד. לכן השולחן ערוך התקבל כספר ההלכתי החשוב ביותר עד ימינו.

3. הרב אברהם דנציג (דנציג, 1748-1821) - חיי אדם, חכמת אדם.

4. הרב שלמה גנצפריד (הונגריה, 1804-1866) - **קיצור שולחן ערוך**.

5. הרב יוסף חיים (בגדד, 1833-1909) - בן איש חי (לפי סדר פרשיות התורה).

6. הרב ישראל מאיר הכהן מראדין ("החפץ חיים", בלרוס, ליטא, 1839-1933), **משנה ברורה** (ביאור והרחבה רק על חלק אורח חיים של השולחן ערוך).

7. הרב אברהם יצחק הכהן קוק (לטביה, א"י 1865-1935) - שו"ת משפט כהן.
8. הרב יעקב סופר (בגדד, 1870-1939) - כף החיים (על אורח חיים ויורה דעה).
9. הרב אברהם ישעיהו קרליץ (ליטא, ארץ-ישראל, 1878-1953) - ספרי החזון איש.
10. הרב עובדיה יוסף (עירק, א"י 1920-) - שו"ת יביע אומר, שו"ת יחווה דעת.

משנה - רבי יהודה הנשיא (תנאים).

משנה תורה - רבי משה בן מימון (רמב"ם) (ראשונים).

משנה ברורה - הרב ישראל מאיר הכהן מראדין (אחרונים).

שולחן ערוך - רבי יוסף קארו (אחרונים).

קיצור שולחן ערוך - הרב שלמה גנצפריד (אחרונים).

שולחן ערוך וקיצור שולחן ערוך "מקור חיים" - הרב חיים דוד הלוי (בן דורנו).